

Tilaaja

Pirkanmaan sairaanhoitopiiri

Asiakirjatyyppi

Raportti

Päivämäärä

23.10.2020

Hanke, johon työ liittyy

Pitkäniemen asemakaavan muutos

PIRKANMAAN SAIRAANHOITOPIIRI

NOKIAN PITKÄNIEMEN SAIRAALA- ALUEEN POHJOISOSAN RAKENNUS- TEN INVENTOINTI

**PIRKANMAAN SAIRAANHOITOPIIRI
NOKIAN PITKÄNIEMEN SAIRAALA-ALUEEN
POHJOISOSAN RAKENNUSTEN INVENTOINTI**

Tarkastettu **29.10.2020**
Laatija **Verna Hahtola, Kirsikka Siik**
Tarkastaja **Kirsikka Siik**
Hyväksyjä **Saara Vänskä**
Kuvaus **Raportti**

SISÄLTÖ

1.	JOHDANTO	1
1.1	Perustiedot	1
1.2	Selvityksen tarkoitus ja käytetyt menetelmät	1
2.	ALUEEN HISTORIAALLINEN TAUSTA	3
2.1	Pitkänien sairaala-alueen rakentuminen	3
2.2	Lääkärien ja hoitajien asuinitat	5
2.3	Pitkänien maatilatoiminta	6
3.	ALUEEN RAKENTUMINEN	7
4.	ALUEEN OMINAISPIIRTEET	9
5.	LÄÄKÄRINKUJAN PARITALOT	11
5.1	Kuvaus	11
5.2	Historia ja keskeiset muutosvaiheet	13
5.3	Pohjapiirustukset ja tilajäsentely	14
5.4	Huomioitavaa	16
6.	RAKENNUS XXIII	17
6.1	Kuvaus	17
6.2	Historia ja keskeiset muutosvaiheet	20
6.3	Huomioitavaa	23
7.	MAAKELLARI	24
7.1	Kuvaus	24
7.2	Historia ja keskeiset muutosvaiheet	25
7.3	Huomioitavaa	25
8.	LÄHDELUETTELO	26
8.1	Arkistolähteet	26
8.2	Kartta-aineistot	26
8.3	Kirjallisuus	26
8.4	Muu lähdeaineisto	26

1. JOHDANTO

1.1 Perustiedot

Nokian kaupungin alueella sijaitsevan Pitkäniemen sairaala-alueen pohjoisosan rakennuksia koskeva inventointi on laadittu rakennushistoriallisten arvojen tunnistamiseksi ja huomioimiseksi alueelle laadittavaa asemakaavamuutosta varten.

Lääkärinkujan varrella sijaitsee kolme yksikerroksista paritaloa, jotka on suunniteltu sairaala-alueen toimintoihin liittyen lääkärien asuinrakennuksiksi 1950- ja 1960-lukujen taitteessa (sairaala-alueen rakennuskohteiden numeroinnissa rakennukset 54-56). Pitkäniementien länsipuolella sijaitsee lisäksi puinen asuinrakennus, joka on toiminut alun perin epidemiaosastona (rakennus 23). Edelleen Lääkärinkujan pohjoispuolella sijaitsee vanha juureskellari Pitkäniemen maatilatoiminnan ajalta.

Kuva 1. Selvitysalueen rajausta kartalla. (Taustakartan lähde: MML.)

1.2 Selvityksen tarkoitus ja käytetyt menetelmät

Tämä inventointi ja selvitysraportti täydentää vuonna 2011 laadittua Pitkäniemen sairaalan kulttuuriympäristöselvitystä (Lyyra-Seppänen 2011). Selvitys esittelee alueen historiaa ja rakentumisen vaiheita noudattaen vuoden 2011 kulttuuriympäristöselvityksen jäsentelytapaa rakennuskohdallisen tarkastelun osalta.

Mainitun aiemman kulttuuriympäristöselvityksen lisäksi muita keskeisiä lähteitä ovat olleet alueen kaavasuunnitelmat, valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt -sivusto, vanhat kartat ja valokuvat sekä erinäiset internet-lähteet. Nykytilan kuvaus perustuu 14.9.2020 suoritetuun maastokäyntiin, jonka yhteydessä inventoitiin alueella sijaitsevat rakennukset. Lääkärinkujan asunnot inventoitiin sekä ulko- että sisätilojen osalta, Pitkäniementien varressa sijaitseva asuinrakennus vain ulkotilojen osalta. Lisäksi inventoinnissa on huomioitu Lääkärinkujan pohjoispuolella

sijaitseva juureskellari. Rakennusten osalta on tutustuttu Pirkanmaan sairaanhoitopiirin arkistoon sekä Nokian kaupungin rakennuslupapaperustuksiin. Käytössä olleet lähteet on listattu tarkemmin raportin lopussa olevaan lähdeluetteloon. Valokuvat, joissa ei ole lähdeviitettä, ovat selvityksen laatijan.

Selvityksen on tilannut Pirkanmaan sairaanhoitopiiri, yhteyshenkilönään Saara Vänskä. Sairaanhoitopiirin konsulttina kaavoitukseen liittyvien töiden ohjauksessa ovat toimineet Juha Sarakorpi Saraco D&M Oy:stä sekä Ari Kulmala Saraco Tampere Oy:stä. Työtä on lisäksi ohjannut Nokian kaupungin asemakaavoituksen yhteyshenkilönä arkkitehti Johanna Fingerroos sekä Pirkanmaan maakuntamuseon yhteyshenkilönä Miia Hinnerichsen. Selvityksen on laatinut konsulttina Ramboll Finland Oy. Työryhmään ovat kuuluneet arkkitehti SAFA Kirsikka Siik ja tekniikan kandidaatti (arkkitehtuuri) Verna Hahtola.

Kuva 2. Selvitysalueen rajausta ilmakuvassa. (Ilmakuvan lähde: MML).

2. ALUEEN HISTORIAALLINEN TAUSTA

2.1 Pitkäniemen sairaala-alueen rakentuminen

Pitkäniemen alueen kulttuurihistoria ajoittuu 1400-luvulle ja alue on saanut nimensä ensimmäisen tunnetun asukkaan, Joonas Pyktaniemen eli Juho Pitkäniemen mukaan. Säännöllisemmästä asutuksesta on tietoa vasta 1500-luvulta lähtien.¹

Pitkäniemen alue muuttui 1800-luvun lopulla mielisairaanhoidolle omistetuksi sairaala-alueeksi. Sairaala-alueen perustaminen Pitkäniemeen juontuu valtion tavoitteista nykyaikaistaa ja uudelleen järjestää mielisairaanhoitoa 1800-luvun loppupuolella. Suomessa toimi kaksi mielisairaala, Seilin turvalaitos sekä Helsingin Lapinlahden sairaala. Mielisairaanhoito kaipasi uudistumista, sillä mielisairaaloiden paikkoja oli suhteessa apua tarvitseviin liian vähän. Lisäksi hoitomuodot ja potilaiden kohtelu koettiin vanhentuneena, esimerkiksi termistä hoidonhoito haluttiin luopua.² Lopputuloksena perustettiin kaksi uutta valtiollista mielisairaala: toinen Kuopion Niuvanniemeen 1880-luvulla ja toinen Tampereen tuntumaan Pitkäniemeen 1890-luvulla.³

Pitkäniemen sairaala sijoitettiin vuodesta 1698 toimineeseen kornetin virkataloon sekä Maatilan tilan alueille. Sairaalarakennuksista vastaavaksi suunnittelijaksi nimettiin arkkitehti Magnus Schjerfbeck, jonka suunnitelmat käsittivät yhteensä 29 rakennusta.⁴ Alueen keskipisteenä toimii hallintorakennus, jonka ympärille ryhmittyvät niin sairaalapaviljongit kuin asuin- ja talousrakennuksetkin. Sairaalan rakennukset ovat pääosin yksi- ja kaksikerroksisia, H:n mallisia rakennuksia, joiden asuinhuoneet oli suunnattu etelän suuntaan. Pitkäniemen paviljonkimaisen sairaalan alue on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan lukuun ottamatta vähäistä lisärakentamista.⁵

Kuva 3. Sairaala-alueen rakennuskaudet. Inventointialue jää karttakuvan ulkopuolelle. (Kuva Pitkäniemen sairaala-alueen kulttuuriympäristöselvityksestä. Kuvan alkuperäinen lähde: Arkkitehtitoimisto Tähti-Set Oy.)

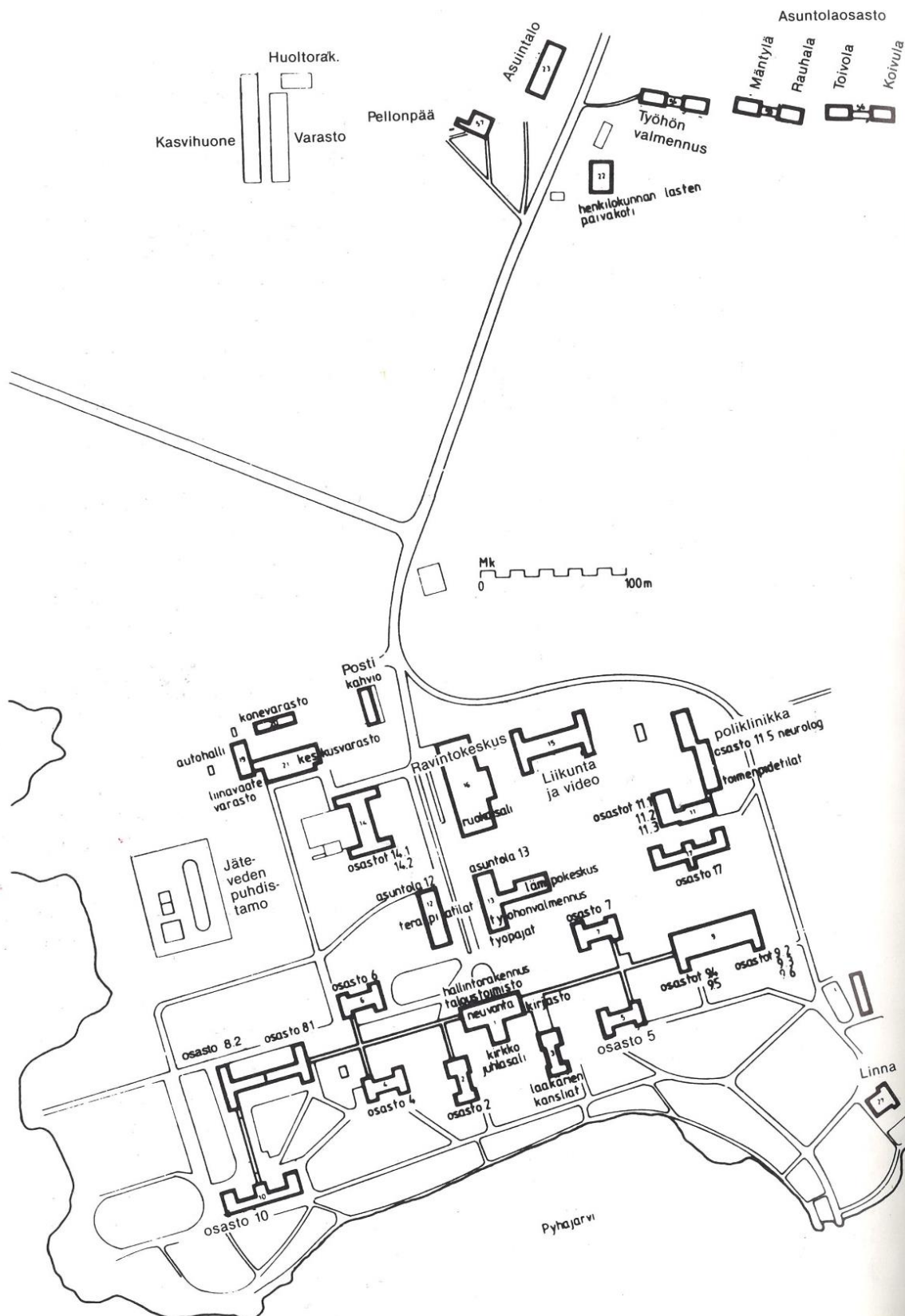
¹ Kaarninen & Kaarninen 1990, s. 14.

² Kaarninen & Kaarninen 1990, s. 7.8.

³ Lyyra-Seppänen 2011, s. 4.

⁴ Lyyra-Seppänen 2011, s. 6.

⁵ RKY-sivusto, Pitkäniemen sairaala.

Kuva 4. Pitkäreikänen sairaalan asemapiirros vuodelta 1990. Inventointialue näkyy piirroksen yläosassa. (Lähde: Kaarninen & Kaarninen, Pitkäreikänen sairaala 1900-1990, s. 196.)

Sairaala-alueen ensimmäiset rakennusvaiheet ajoittuvat vuosiin 1895-1899. Paviljonkimainen sairaalatypologia on hyvin säilynyt keskusakseleineen ja huvilamaisine rakennuksineen. 1800-luvun lopulla rakennettiin sairaala-alueen lisäksi sen pohjoispuolelle kaksi puurakenteista rakennusta, joista toinen toimi ulkotöitä tekevien potilaiden asuntolana ja toinen epidemiaparakkina. Lisäksi pohjoisosaan sijoitettiin perunakellari. Sairaala-alue laajeni ja täydentyi 1950-1970-lukujen aikana. Lisäksi muutamia uudisrakennuksia sairaala-alueella on myös 2000-luvun puolelta.

Kuva 5. (vasemmalla) Rakennus 22 vanhassa valokuvassa. Lähde: Pitkäniemen vuosisata, s. 108.

Kuva 6. (oikealla) Rakennus 22 eli nykyinen päiväkotikoti oli alun perin 25 henkilön asuntola. Rakennus on säilynyt hyvin pitkälti alkuperäisessä ulkoasussaan. Rakennus 23, joka alun perin toimi epidemiaosastona, edustaa samanlaista arkkitehtuuria ja aikakautta kuin rakennus 22. (Lähde: Kaarninen & Kaarninen 1990, s. 21.)

2.2 Lääkärien ja hoitajien asuintilat

Inventoitavista rakennuksista Lääkärinkujan rakennukset ovat toimineet lääkärien asuntolina, minkä vuoksi niiden kytkeytymistä osaksi sairaalatoiminnan ja henkilökunnan asuinjärjestelyjä käsitellään tässä luvussa.

Pitkäniemen sairaalan alkuaikoina hoitajat asuivat osastojen yhteydessä, mikä helpotti valvonnan järjestämistä mutta loi samalla yhteisöllisyyden hengen sairaalan toimintaan. 1920- ja 1930-luvuilla rakennettiin lisää asuinrakennuksia hoitajien asunnoiksi. Myös yllilääkärien ja apulaislääkärien perheet asuivat sairaala-alueella, ja lääkärien perheille oli asuntoja hallintorakennuksessa.⁶

Asutuspula vaikeutti henkilökunnan saamista Pitkäniemeen 1940-luvun lopussa. Sairaalan potilasmäärä oli kaksinkertaistunut ja henkilökunta 2,6-kertaistunut sitten vuosisadan alun. Sairaala-asuvien henkilökunnan asumista leimasi ahtausta ja mukavuuksien puute: huonokuntoisimpiin asuntoihin tuli vain kylmää vettä. Erityisesti perheellisille ei löytynyt asuntoja sairaalan alueelta ja enemmistö miespuolisista perheellisistä työntekijöistä asuikin sairaala-alueen ulkopuolella.⁷

Asutuspulan helpottamiseksi perustettiin Maatilan vuokralot Oy, jotta saataisiin aravalainaa rakennuskustannusten kattamiseksi. Yhtiö oli ensimmäinen sairaalakuntainliiton perustama asunto-yhtiö. Vuoden 1957 alussa yhtiö alkoi rakentaa kolmea asuintaloa noin kahden kilometrin päähän sairaala-alueesta. Rakennukset käsittivät 72 vuokra-asuntoa ja niiden suunnittelijana toimi arkkitehtitoimisto Harry W. Schreck. Neljästä rakennuksesta alettiin rakentaa 1961 ja taloa laajennettiin vuosina 1966-67.⁸ Lisäksi 1950- ja 1960-lukujen taitteessa valmistuivat inventoitavat rakennukset - Lääkärinkujan kolme paritalorakennusta lääkärien asuintiloiksi. Ne suunnitteli sama arkkitehti, Harry W. Schreck.⁹

⁶ Lyyra-Seppänen 2011, s. 8-10.

⁷ Kaarninen & Kaarninen 1990, s. 140.

⁸ Kaarninen & Kaarninen 1990, s. 160.

⁹ Lyyra-Seppänen 2011, s. 8-10.

Suomessa sairaaloiden yhteyteen rakennettiin asuntoja 1960-luvulle saakka, minkä jälkeen niistä alettiin 1970-luvulta alkaen luopua.¹⁰ Vähitellen henkilökunta muuttikin pois Pitkäniemen sairaala-alueelta.¹¹

Kuva 7. Maatilan vuokratalot Sarpatissa. (Lähde: Pitkäniemen vuosisata, s. 107.)

2.3 Pitkäniemen maatilatoiminta

Pitkäniemen alue on rakentunut sotilasvirkatalon maille, johon sotilasvirkataloon kuului myös maatilatoimintaa torppineen. Sairaaloiminnan käynnistyessä alueella vuonna 1900, ylilääkäri totesi, että maatilatoiminta tulee pääasiassa keskittymään puutarhaviljelyyn sekä yksinkertaiseen pelto- ja niittyviljelyyn. Töiden tuli olla niin kevyitä, että potilaat saattoivat osallistua niihin. Maatilan lisäksi suunniteltiin puutarhan ja puiston perustamista. Puutarha perustettiin vuonna 1902 ja kymmenen vuoden kuluttua sen paikkaa muutettiin, sitä laajennettiin sekä rakennettiin kasvihuoneet.¹² Lääkärinkujan pohjoispuolisessa metsikössä sijaitseva vanha juureskellari on liittynyt sairaalan harjoittamaan maatilatoimintaan.

Pitkäniemen sairaala-alueelle saavuttaessa keskeinen maisemallinen elementti on perinteikäs, avoin peltomaisema. Pitkäniemen kulttuuriympäristöinventoinnissa suositellaan peltomaiseman säilyttämistä. Lisäksi moottoritien eteläpuolinen metsävyöhyke on määritelty suojavyöhykkeeksi vuoden 2008 asemakaavassa.¹³ Inventoitava alue sijoittuu peltoalueen pohjoispuolelle osittain metsävyöhykkeen alueelle.

¹⁰ Lyyra-Seppänen 2011, s. 8-10.

¹¹ Kaarninen & Kaarninen 1990, s. 189.

¹² Kaarninen & Kaarninen 1990, s. 25-26.

¹³ Lyyra-Seppänen 2011, s. 29-30.

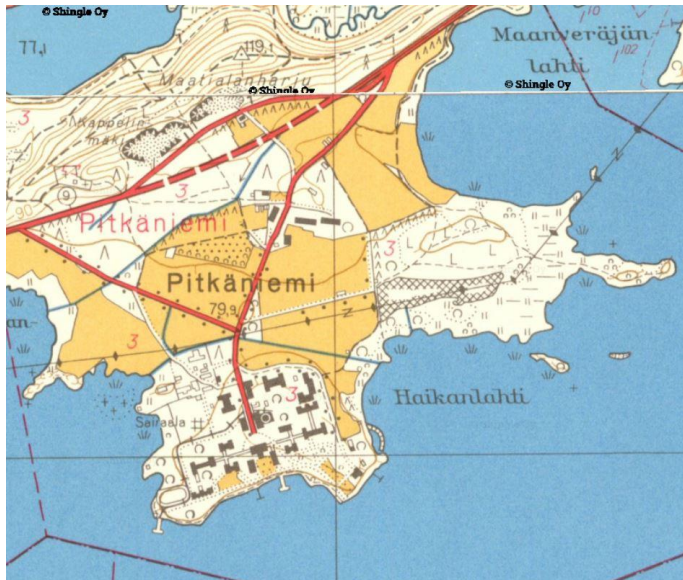
3. ALUEEN RAKENTUMINEN

Kuva 8. Asemapiirustus arviolta sairaala-alueen perustamisen ajalta. Inventointialue näkyy kartassa varsinaisen sairaala-alueen pohjoispuolella. Pitkäniemeen johtavan tien oikealla puolella näkyy päiväkotirakennus XXII ja vasemmalla inventointirajaukseen kuuluva asuinrakennus XXIII. (Lähde: Pirkanmaan sairaanhoitopiirin arkisto.)

Kuva 9. Karttakuva vuodelta 1953. Pitkäniementien länsipuolinen puurakennus näkyy kartassa, samoin inventointialueen rajauksen eteläpuolelle sijoittuva päiväkotirakennus. Sen sijaan Lääkärinkujan asuinrakennuksia ei ole vielä rakennettu. (Lähde: vanhatkartat.fi-sivusto.)

Kuva 10. Karttakuva vuodelta 1960. Lääkärinkujan rakennuksista kaksi on rakennettu, idänpuoleisinta ei vielä. (Lähde: vanhatkartat.fi-sivusto.)

Kuva 11. Karttakuva vuodelta 1975. Kaikki inventointialueen rakennukset näkyvät kartalla. (Lähde: vanhatkartat.fi-sivusto.)

4. ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Alue sijoittuu varsinaisen Pitkäniemen sairaala-alueen pohjoispuolelle. Sairaalan talotypologia ja mittakaava eivät koske inventointialuetta, vaan sen rakenne on varsin hajanainen ja talotyypeiltään monimuotoinen. Rakennukset erottuvat varsinaisesta sairaala-alueesta peltomaa-alueella, jonka pohjoispuolelle Pitkäniementien varteen sijoittuu Pitkäniemen päiväkoti sekä Lääkärinkujan paritalokokonaisuus. Lääkärinkujan pohjoispuolelle metsikköön sijoittuu vanha juureskellari maataloustoiminnan ajoilta.

Puisen päiväkotirakennuksen kanssa samalle rakentumiskaudelle ajoittuu inventoitava puurakennus 23. Yhdessä päiväkotirakennuksen kanssa ne muodostavat historiallisen ja kaupunkikuvallisen rakennusparin.

Kuva 12. Näkymä Pitkäniementieltä kohti itää. Taustalla näkyy Lääkärinkuja 2A päätyjulkisivu ja lämmönjakohuone.

Kuva 13. Näkymä Pitkäniementieltä kohti etelää. Oikealla näkyy rakennuksen 23 julkisivua ja vasemmalla päiväkodin alue.

Kuva 14. Näkymä Pitkäniementieltä kohti itää inventointialueen eteläpuolella. Varsinaisen sairaala-alueen ja inventointialueen erottaa peltomaisema.

5. LÄÄKÄRINKUJAN PARITALOT

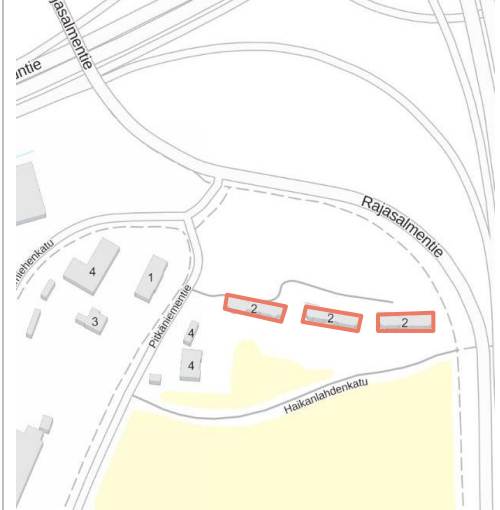
Kohteen nimi	Lääkärinkujan paritalot rakennus 54 – työhönvalmennus (Lääkärinkuja 2A-B) rakennus 55 – Rauhala (Lääkärinkuja 2C-D) rakennus 56 – Toivola (Lääkärinkuja 2E-F)
Kiinteistötunnus	536-10-26-4
Osoite	Lääkärinkuja 2 A-F, 37100 Nokia
Kohdetyyppi	Asuinrakennukset, kahden asunnon talot (A-12)
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Lääkärien asuinrakennukset
Suunnittelija	Harry W. Schreck
Ajoittuminen	1957-1961

Kuva kohteesta

Kuva 15. Rakennusten pohjoisjulkisivu. Valokuva syksyltä 2020.

Karttaote

5.1 Kuvaus

Lääkärinkujan rakennukset ovat matalahkoja ja pitkänmallisia paritaloja, jotka muodostavat kolmen talon itä-länsisuuntaisen rakennusryhmän. Rakennukset ovat julkisivuiltaan vaaleankellertäviksi rapattuja. Julkisivuissa korostuu yhtenäinen rappauspinta ja suurehkojen ikkunoiden vuorottelu. Rakennuksissa on harjakatto ja selkeät räystäät. Arkkitehtuurissa korostuu horisontaalisuus, jota rikastuttaa pieni porrastus sisäänkäyntikatosten muodossa.

Rakennukset muistuttavat paritalojen sijaan pikemminkin kytkettyjä omakotitaloja, sillä paritalon puolikkaat liittyvät toisiinsa päärakennusmassan julkisivulinjasta sisäänvedetyllä varastorakennus-siivellä, jonka julkisivut on verhottu punaiseksi maalatulla laudoituksella. Rakennukset muodostavat yhtenäisen ketjun niin, että etupihat avautuvat pohjoiseen ja takapihat etelään. Miljöö on metsittynyt.

Kuva 16. Rakennuksissa on rapatut julkisivut, suuret neliömäiset ikkunat ja selkeä harjakattomuoto. Rakennukset sijoittuvat pitkänmalliseksi jonoksi, joissa julkisivut rytmittyvät pihojen ja autotallimassojen avulla väljäksi kokonaisuudeksi. Valokuva syksyiltä 2020.

Kuva 17. (vasemmalla) Asunnon F terassi. Asuntojen terassit aukeavat kohti etelää. Valokuva syksyiltä 2020.
Kuva 18. (oikealla) Asunnon F sisäänkäynti. Rakennuksissa on liuskekilvillat sisäänkäyntien ja terassien edessä sekä ruskeat, lasella varustetut asuntojen ovet. Valokuva syksyiltä 2020.

5.2 Historia ja keskeiset muutosvaiheet

Rakennukset valmistuivat vuosien 1957-1961 kuluessa lännestä kohti itää niin, että ensimmäisenä valmistui Pitkäniementien puoleinen rakennus.

Vuonna 1999 Maatilan Vuokratalot Oy:lle annettiin tehtäväksi peruskorjata Lääkärinkujan asunnot sekä vuokrata ne henkilökunnalle tai ulkopuolisille.¹⁴

Rakennuksessa 54 korjattiin yksi asunto vuonna 1965: terassia korjattiin, savupiippua korotettiin ja julkisivut maalattiin. Vuosina 1979-85 kyseinen rakennus muutettiin vaihteittain terapiatiloiksi. Rakennuksen 55 itäpää kunnostettiin vuonna 1989 ja vuotta myöhemmin rakennuksen 56 länsipää.¹⁵

Lännenpuoleisimmasta rakennuksesta käytetään yleisesti nimeä työhönvalmennus. Kahdella muulla paritalolla on ollut omat nimet: Rauhala ja Toivola. Kuitenkin vuoden 1990 asemapiirroksessa Rauhala viittaa asuntoon 2D ja Toivola 2E. Asunnot 2C on nimetty Mäntyläksi ja 2F Koivulaksi. Todennäköisesti myös työhönvalmennuksen rakennuksella on voinut olla vastaavanlainen nimi.

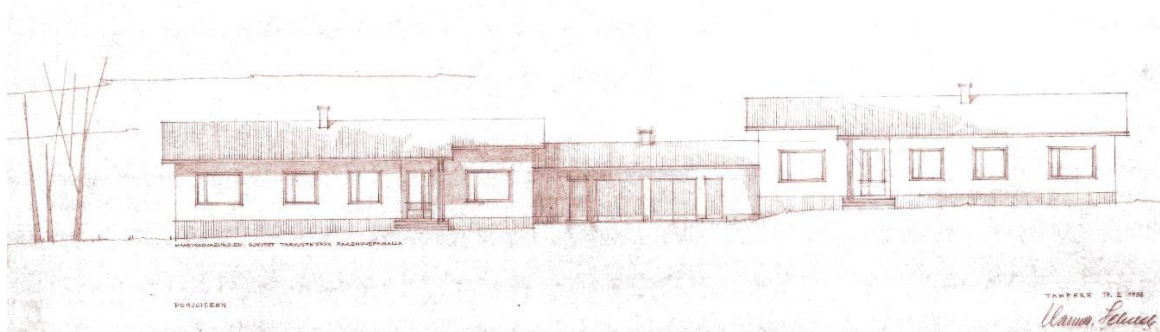

Kuva 19. (vasemmalla) Näkymä asunnon F makuuhuoneesta. Valokuva syksyiltä 2020.

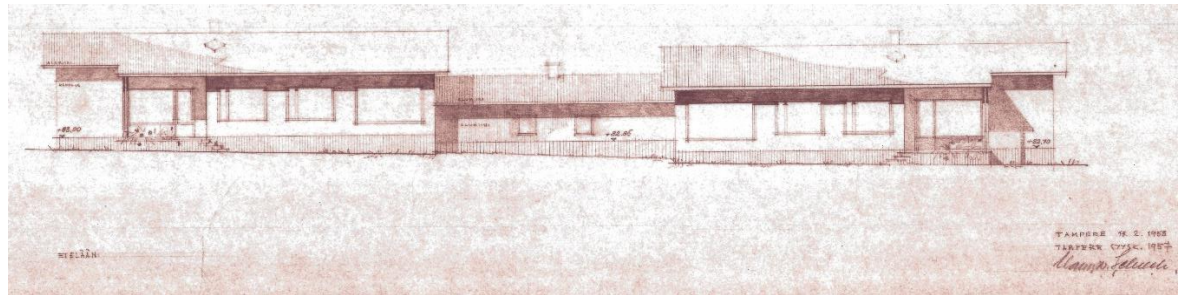
Kuva 20. (oikealla) Vanhoissa asunnoissa A ja B on tehty suuria muutoksia sisätilojen osalta muun muassa väliseiniin ja ilmanvaihtoon. Valokuva syksyiltä 2020.

¹⁴ Pitkäniemen vuosisata 2000, s. 106.

¹⁵ Rakennushistoriallinen selvitys ja vanhojen rakennusten uudelleenkäyttöluonnoksia 2014, s. 108.

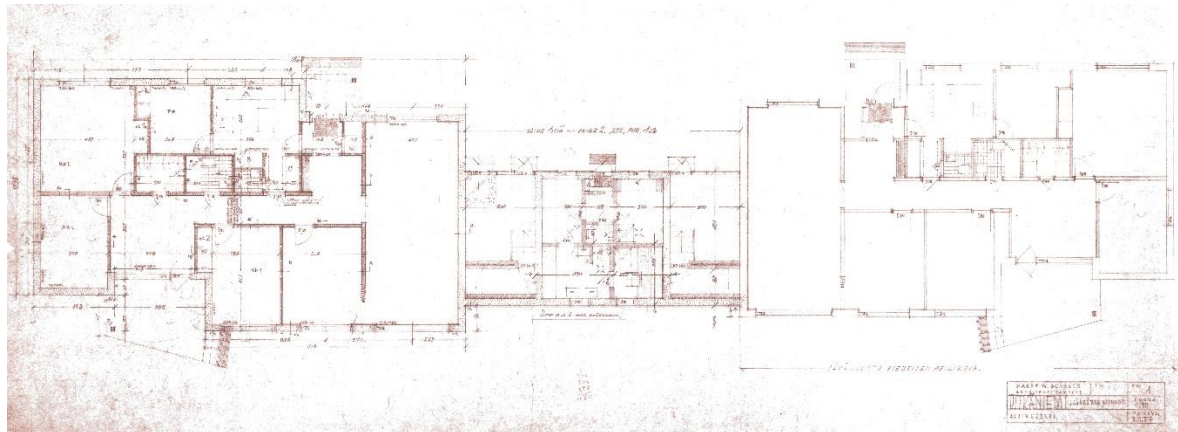

Kuva 21. Piirustus rakennuksen 55 tai 56 pohjoisjulkisivusta vuodelta 1956. (Lähde: Pirkanmaan sairaanhoitopiirin arkisto.)

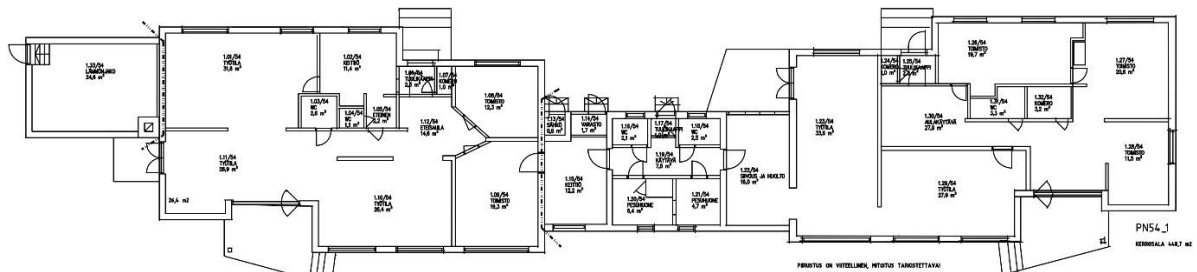

Kuva 22. Piirustus rakennuksen eteläjulkisivusta vuodelta 1957. (Lähde: Pirkanmaan sairaanhoitopiirin arkisto.)

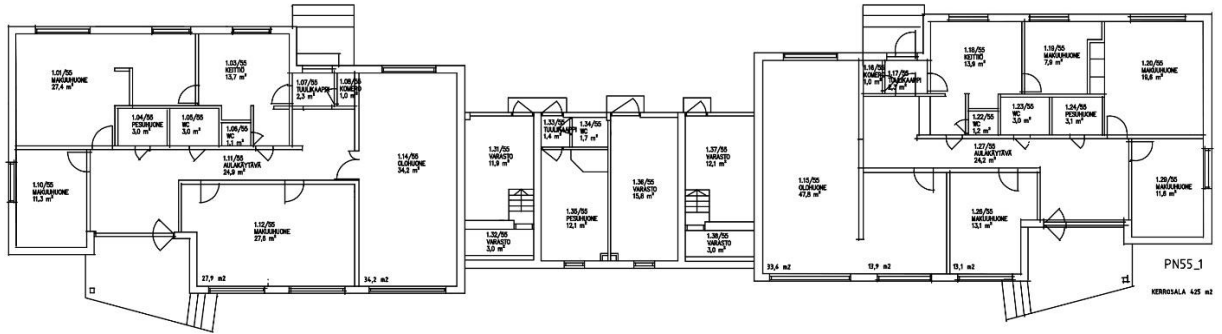
5.3 Pohjapiirustukset ja tilajäsentely

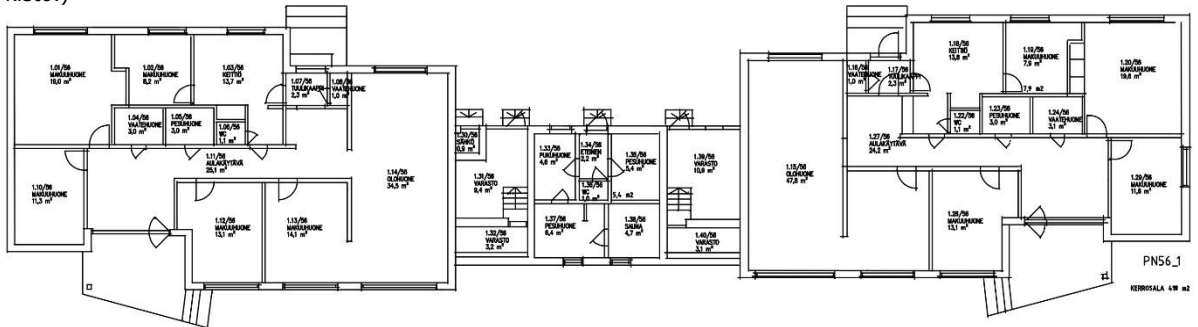
Kuva 23. Pohjapiirustus joko rakennuksesta 54 tai 55 vuodelta 1957. Rakennukset ovat olleet identtisiä ja rakennuksen asunnot toistensa peilikuvia. Rakennusten 55 ja 56 pohjaratkaisut ovat suurimmaksi osaksi säilyneet alkuperäisen kaltaisina. (Lähde: Pirkanmaan sairaanhoitopiirin arkisto.)

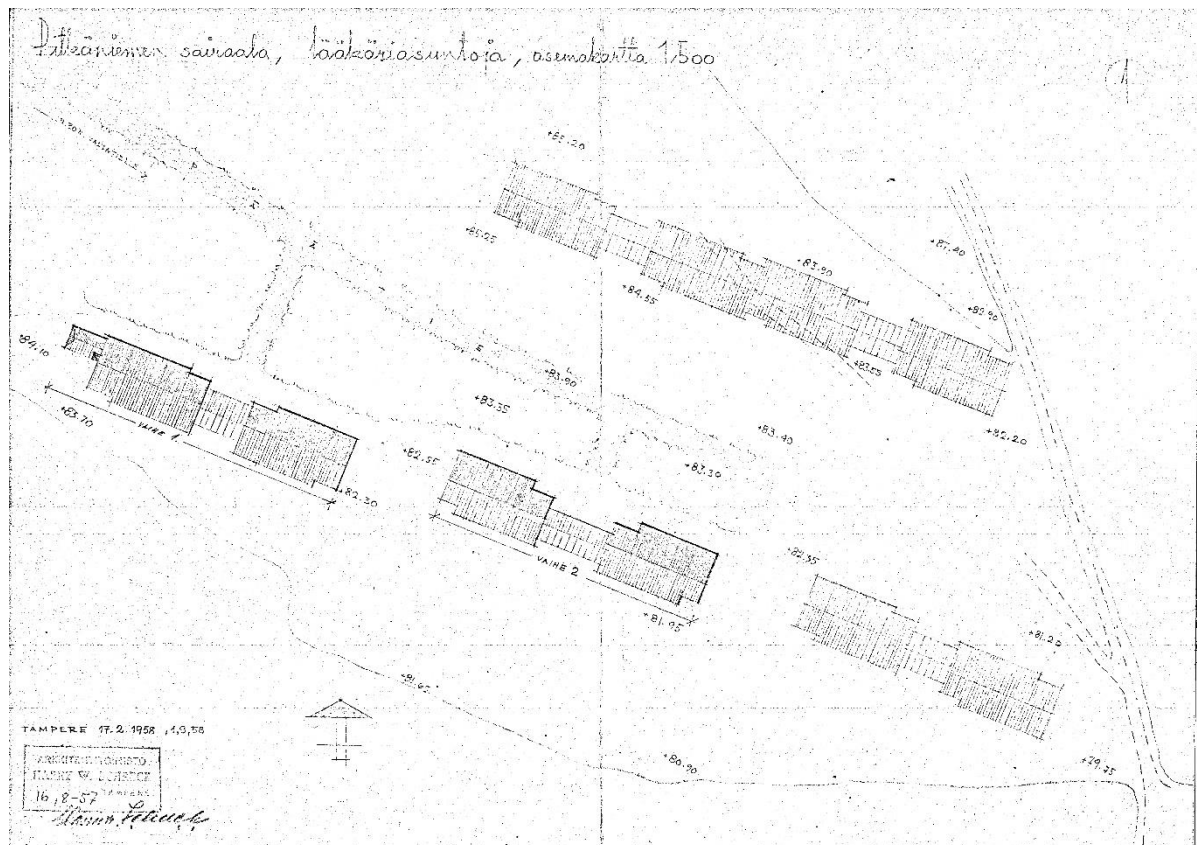
Kuva 24. Rakennuksen 54 nykyhetkeä kuvaava pohjapiirustus. Rakennuksessa sijaitsee työtiloja ja länsipäädyssä lämmönjakuhuone. Kahden asunnon väliin jäänyt autotalli on muutettu pesuhuonetiloiksi, joiden keskeltä kulkeva käytävä yhdistää osat toisiinsa. (Lähde: Pirkanmaan sairaanhoitopiirin arkisto.)

Kuva 25. Rakennuksen 55 eli Rauhan nykyhetkeä kuvaava pohjapiirustus. (Lähde: Pirkanmaan sairaanhoitopiirin arkisto.)

Kuva 26. Rakennuksen 56 eli Toivolan nykyhetkeä kuvaava pohjapiirustus. Rakennus on miltei identtinen rakennus 55:n kanssa, mutta länsipuolen asunnossa on muutamia eroavaisuuksia huonejaossa sekä autotallin jäsentelyssä. (Lähde: Pirkanmaan sairaanhoitopiirin arkisto.)

Kuva 27. Asemapiirustus vuodelta 1957. Alun perin suunnitelmissa näyttää olleen neljäs rakennus Lääkärinkujan pohjoispuolelle. Vain kolme paritaloa toteutettiin. (Lähde: Nokian kaupungin rakennuslupa-arkisto.)

5.4 Huomioitavaa

Rakennukset muodostavat harmonisen ja mielenkiintoisen arkkitehtonisen kokonaisuuden. Rakennukset liittyvät sairaalatoiminnan historiaan ja perinteiseen yhteisölliseen asumismuotoon, jossa niin hoitajat kuin lääkärit asuivat sairaala-alueella tai sen lähellä. Kyseiset rakennukset edustavat sairaalan laajenemiskautta 1950- ja 1960-luvun taitteesta. Huomioitavaa on, että ne on suunnitellut sama arkkitehti, Harry. W. Schreck, joka yhdessä arkkitehti Kerttu Nuolialan kanssa vastasi Pitkäniemen rakennusten kunnostuksen suunnittelusta.¹⁶

Rakennukset edustavat 1950-1960-lukujen omakotitalomaista rakennustapaa, jossa horisontaalisuus ja matala talomalli korostuivat. Vaikka ne ovat liittyneet sairaalatoimintaan, on niiden nykyinen toiminnallinen yhteys sairaala-alueeseen katkennut.

¹⁶ Lyyra-Seppänen 2011, s. 8.

6. RAKENNUS XXIII

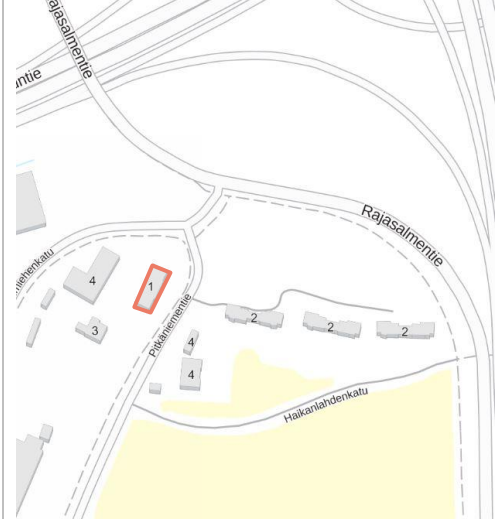
Kohteen nimi	Rakennus 23
Kiinteistötunnus	536-10-27-1
Osoite	Pitkäniementie 1, 37100 Nokia
Kohdetyyppi	Asuinrakennus, muut erilliset pientalot (A-13)
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Epidemiaparakki
Suunnittelija	Magnus Schjerfbeck
Ajoittuminen	1800-1900-lukujen vaihteessa

Kuva kohteesta

Kuva 28. Rakennuksen lounaiskulma. Valokuva syksyltä 2020.

Karttaote

6.1 Kuvaus

Rakennus on hirsirunkoinen, puuempireä edustava rakennus, joka on tällä hetkellä asuinkäytössä. Rakennuksessa sijaitsee neljä asuntoa, joista yhteen on käynti etelänpuoleiselta julkisivuilta ja muihin takapihan puolelta, lännenpuoleiselta julkisivulta. Rakennuksen julkisivut ovat vaaleankehruista laudoitusta. Ikkunoiden käsittämässä keskiosassa laudoitus on vaakasuuntaista ja ylä- ja alaosissa pystysuuntaista. Eri osia erottavat vaaleanruskea listoitukset, jonka sävyä on käytetty myös ikkunoiden ja ovien karmi- sekä puiteosissa. Rakennuksella on kivinen sokkeli. Kadunpuoleisessa julkisivussa on keskisaliitti korostamaan rakennuksen symmetrisyyttä.

Kuva 29. Rakennuksen pohjoisjulkisivu. Valokuva syksyiltä 2020.

Kuva 30. Rakennuksen itäjulkisivu Pitkäniementietä kohti. Rakennuksessa on risaliittiulkonema, joka jakaa pitkänomaisen massan kolmeen osaan. Valokuva syksyiltä 2020.

Kuva 31. Rakennuksen länsijulkisivu sisäpihan puolella. Valokuva syksyiltä 2020.

6.2 Historia ja keskeiset muutosvaiheet

Hygieniaoosuhteita asuntojen ja työpaikkojen sekä laitosten suunnittelussa kritisoitiin 1800-luvun lopussa, mikä synnytti myös arkkitehtonisia ratkaisuja erityisesti raikkaan ilman ja valoisuuden mahdollistamiseksi koskien myös sairaalarakennuksia. Pitkänienessä tartuntatautiset eristettiin taudin ajaksi muista potilaista erilleen omaan rakennukseensa, joka rakennettiin sairaala-alueen ulkopuolelle Pitkänientien varteen.

Rakennus 23 toimi alun perin epidemiaparakkina, jonne varattiin sängyt kahdelletoista potilaalle, kuusi kummallekin sukupuolelle. Epidemiaparakki oli ainoa rakennus, johon oli sijoitettu sekä miehiä että naispotilaita. Rakennus oli jaettu kahteen osaan, joten kohtaamismahdollisuutta eri sukupuolilla ei ollut. Henkilökunnan tilojen kautta oli pääsy eri puolien välillä. Rakennuksen molemmissa päädyissä sijaitsi kaksi yksityishuonetta ja keskellä kaksi neljä sänkyä paikkaa käsittänyttä huonetta.¹⁷

1930-luvun puolivälin tienoilla epidemiaparakki muutettiin lääkärin asuintiloiksi. 1960-luvulta lähtien rakennuksen asuntoja alettiin vuokrata henkilökunnan jäsenten lisäksi myös sairaalan ulkopuolisille henkilöille.¹⁸ Vuonna 1999 Maatilan Vuokratalot Oy:lle annettiin tehtäväksi peruskorjata Lääkärinkujan asunnot sekä rakennus 23. Tämän jälkeen yhtiö vuokrasi remontoitua asunnot henkilökunnalle tai ulkopuolisille.¹⁹

Rakennus ajoittuu samalle kaudelle kuin Pitkänientien sairaala-alueen rakennukset. Samaan aikaan epidemiaparakin kanssa rakennettiin Pitkänientien itäpuolelle rakennus 22, joka on nykyisin päiväkodiksi. Alun perin rakennus 22 on kuitenkin rakennettu ulkotöitä tekevien potilaiden asuntopaikaksi.²⁰ Pitkänieneseen perustettu päiväkodiksi muutti rakennus 22:een kunnostamisen jälkeen vuonna 1981.²¹

Vuonna 1999 Maatilan Vuokratalot Oy:lle annettiin tehtäväksi peruskorjata Lääkärinkujan asunnot sekä rakennus 23. Tämän jälkeen yhtiö vuokrasi remontoitua asunnot henkilökunnalle tai ulkopuolisille.²²

¹⁷ Kallio 2007, s. 51-52.

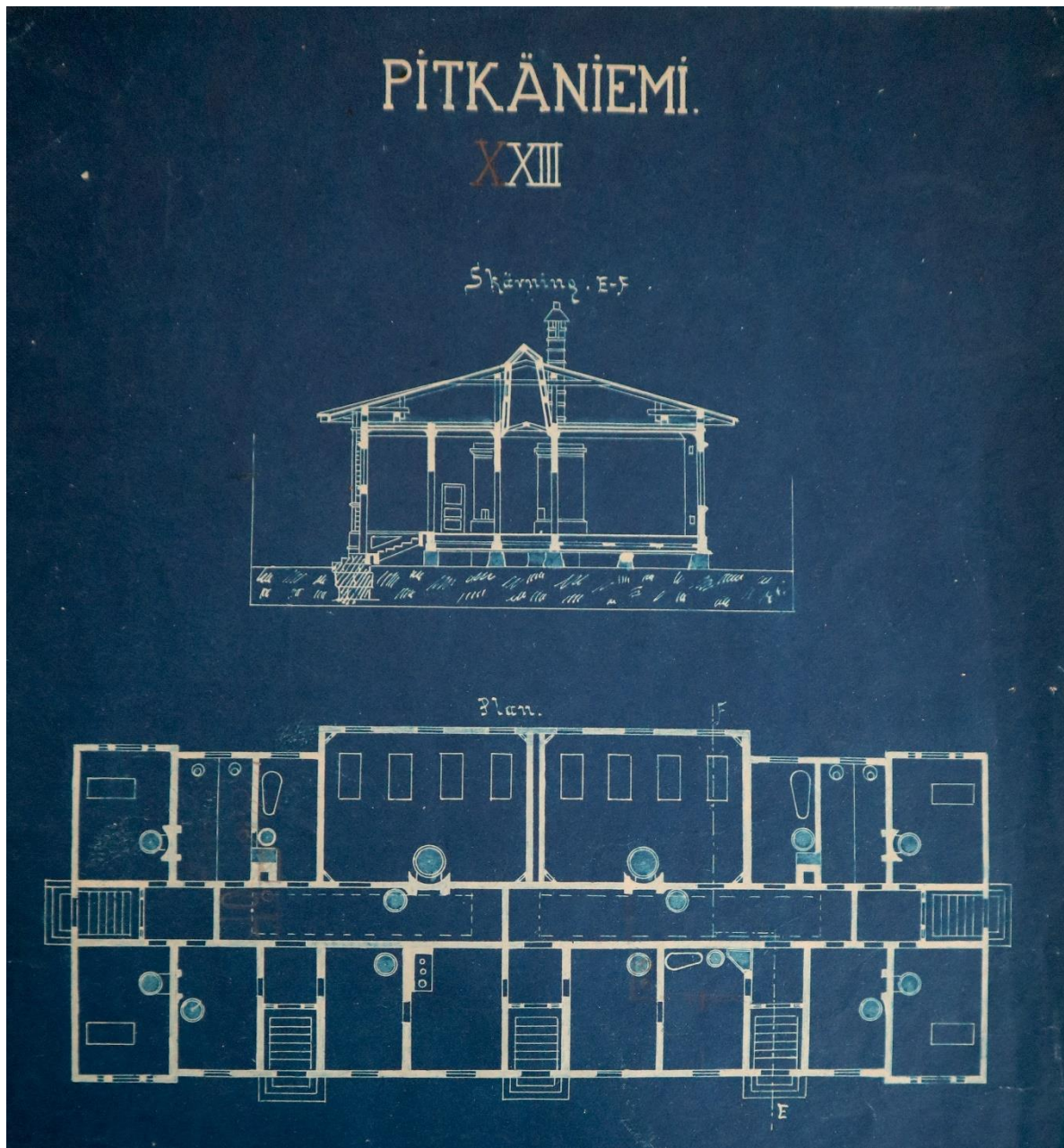
¹⁸ Nenonen 2020.

¹⁹ Pitkänien vuosisat 2000, s. 106.

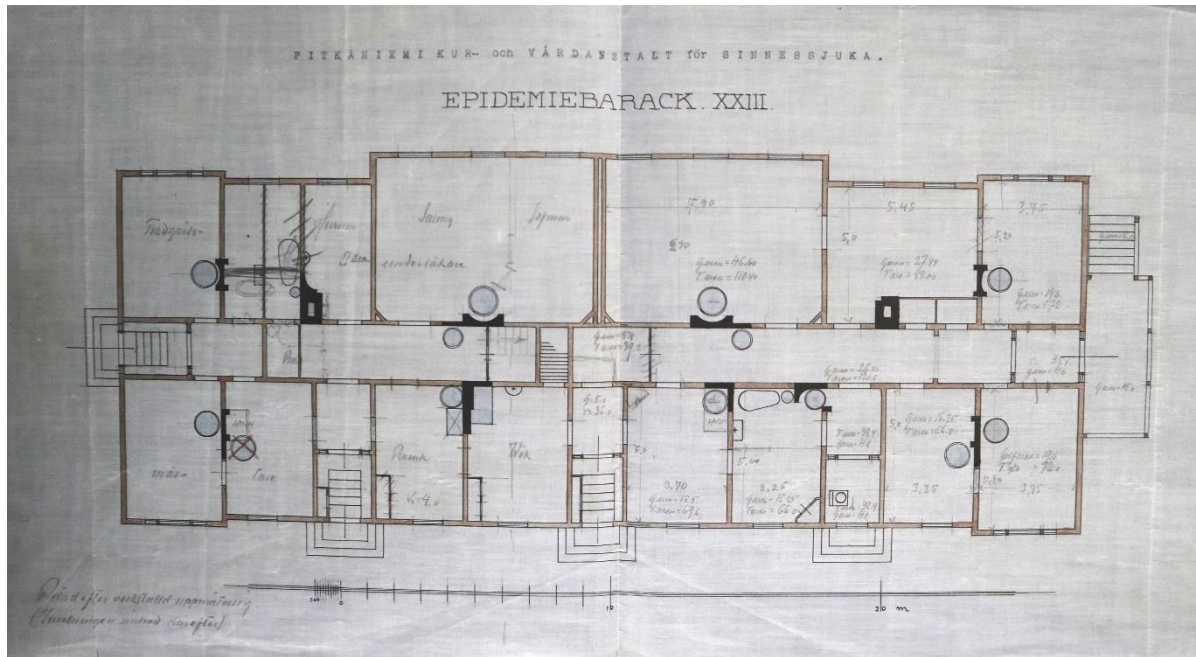
²⁰ Nenonen 2020.

²¹ Pitkänien vuosisat 2000, s. 108.

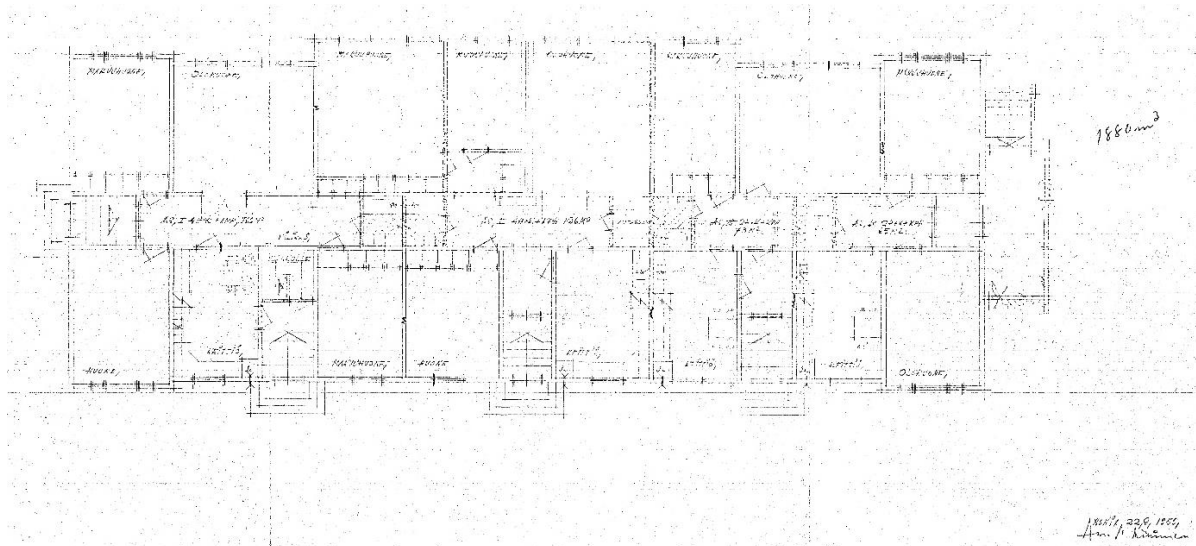
²² Pitkänien vuosisat 2000, s. 106.

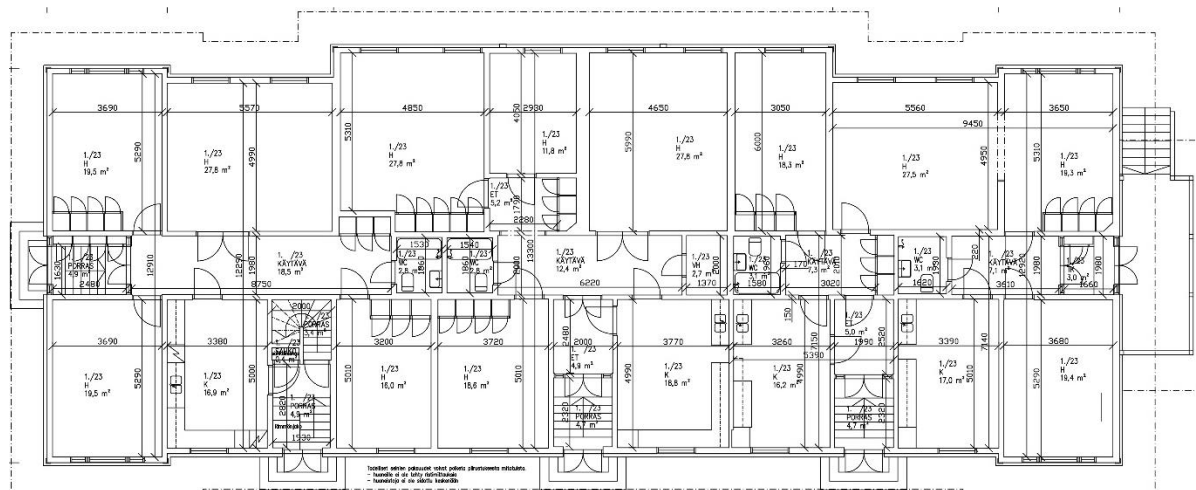
Kuva 32. Rakennuksen 23 alkuperäiset piirustukset. (Lähde: Pirkanmaan sairaanhoitopiirin arkisto.)

Kuva 33. Epidemiaosaston piirustus. (Lähde: Pirkanmaan sairaanhoitopiirin arkisto.)

Kuva 34. Lupapiirustus vuodelta 1955. (Lähde: Nokian kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.)

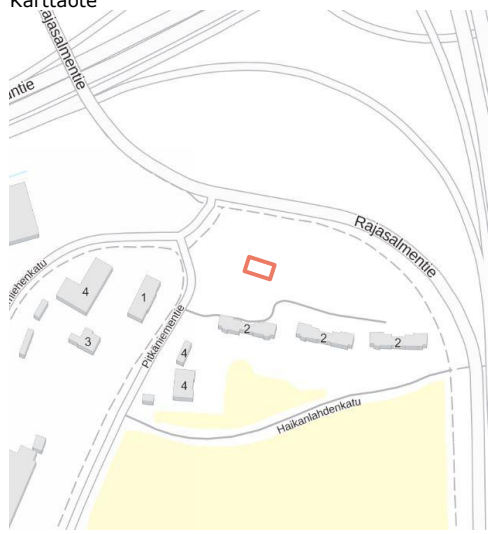
Kuva 35. Rakennuksen nykytilaa kuvaava pohjapiirustus. Asuntojen huonejako vastaa vuoden 1955 pohjapiirustusta. (Lähde: Pirkanmaan sairaanhoitopiiri.)

6.3 Huomioitavaa

Rakennus 23 edustaa sairaalan vanhinta kerrostumaa: se on rakennettu samaan aikaan kuin niemenkärjen alueelle sijoitetut muut sairaalarakennukset. Se eroaa arkkitehtuuriltaan sairaala-alueen rakennuksista vaatimattomammaksi mielletyllä puumateriaalillaan. Rakennus kuitenkin edustaa korkeatasoista puurakentamista 1800-1900-lukujen taitteesta. Se muodostaa parin nykyisin päiväkotikäytössä olevan rakennuksen kanssa niin mittakaavan, rakennusmateriaalin kuin detaljoinnin avulla.

Rakennus 23 on toiminut alun perin epidemiaparakkina, mikä selittää rakennuksen sijoittamisen selkeästi erilleen muusta sairaalan rakennuskannasta. Vaikka se muutettiin jo 1930-luvun puolivälissä asunnoiksi, välittää se sijoittelullaan ja tilajaollaan edelleen sairaala-alueen suunnittelun periaatteita.

7. MAAKELLARI

Kohteen nimi	Maakellari
Kiinteistötunnus	
Osoite	
Kohdetyyppi	
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Perunakellari
Suunnittelija	Magnus Schjerfbeck
Ajoittuminen	1800-1900-lukujen vaihde
Kuva kohteesta Karttaote 	
Kuva 36. Rakennuksen lounaiskulma. Valokuva keväältä 2020, Pirkanmaan sairaanhoitopiiri / Minna Lehtikoinen.	

7.1 Kuvaus

Lääkärinkujan pohjoispuolella sijaitsee vanha juureskellari. Kellari on istutettu rinteeseen niin, että Pitkäniementien suunnasta eli lännen puolelta rakennuksessa on maakellariosa. Rakennuksen yläosa on huonokuntoinen ja se on osin romahtanut.

Maakellariosa on paikalla valettua betonia ja yläosa puurunkoinen ja lautavuorattu. Kellarin maantasokerroksen sisätiloissa sijaitsee maakellarin tuuletushormi.

Kuva 37. (vasemmalla) Kellari lännestä kuvattuna. Valokuva keväältä 2020, Pirkanmaan sairaanhoitopiiri / Minna Lehikoinen.

Kuva 38. (oikealla) Kellari idästä kuvattuna. Valokuva keväältä 2020, Pirkanmaan sairaanhoitopiiri / Minna Lehikoinen.

7.2 Historia ja keskeiset muutosvaiheet

Maakellari on rakennettu samaan aikaan kuin sairaala-alueen muut rakennukset sekä Pitkäniementien varressa sijaitsevat puurakennukset 22 ja 23, eli 1800-1900-lukujen vaihteessa. Alun perin rakennusta käytettiin perunakellarina. 1950-60-luvuilla sitä alettiin hyödyntää idätyskellarina osana sairaalan kasvihuoneita ja puutarhaa. Kellarissa idätettiin muun muassa tulppaneja.²³

7.3 Huomioitavaa

Rakennus on jäänyt metsäkasvillisuuden keskelle ja se on sortumisvaarassa. Se liittyy sairaalan maataloustoimintaan ja ilmentää sairaalan omavaraistaloutta aina sairaalan perustamisajoista lähtien.

²³ Nenonen 2020.

8. LÄHDELUETTELO

8.1 Arkistolähteet

- Nokian kaupunki, rakennuslupa-arkisto.
- Pirkanmaan sairaanhoitopiirin arkisto.

8.2 Kartta-aineistot

- Paikkatietoikkuna-karttapalvelu. Maanmittauslaitoksen aineistot. Saatavilla <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>

8.3 Kirjallisuus

- Kaarninen M. & Kaarninen P. 1990. Pitkäniemen sairaala 1900-1990. Kirjapaino Hermes Oy. Tampere. 263 s.
- Pitkäniemen vuosisata. 2000. Pirkanmaan Sairaanhoitopiirin kuntayhtymä. Vammalan Kirjapaino Oy. 165 s.

8.4 Muu lähdeaineisto

- Kallio, M. 2007. Tilaa hulluudelle. Pitkäniemen keskusmielisairaalan arkkitehtoninen muotoutuminen 1800-luvun lopulta 1910-luvulle.
- Lapinlahden Lähde -sivusto. Viitattu 19.10.2020, saatavilla <https://lapinlahdenlahde.fi/sauna/>
- Lyyra-Seppänen, A. 2011. Pitkäniemen sairaala-alueen kulttuuriympäristöselvitys.
- Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY -sivusto. Pitkäniemen sairaala. Viitattu 8.9.2020, saatavilla http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1955
- Nenonen, T. Pitkäniemen perinneyhdistys. Puhelinhaastattelu 19.10.2020.
- Pirkanmaan maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt 2016. Pirkanmaan liitto.
- Rakennushistoriallinen selvitys ja vanhojen rakennusten uudelleenkäyttöluonnoksia. 18.3.2014. Arkkitehtitoimisto Harris-Kjisik. Helander-Leiviskä. Maisemasuunnittelu Hemgård. Trafex.
- Turun yliopisto, Saaristomeren tutkimuslaitos -sivusto. Viitattu 19.10.2020, saatavilla <https://sites.utu.fi/seili/asema/historia/>
- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Museovirasto. Saatavilla http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4639